

Μαρμαρινή πολυνησία

Περιήγηση στα Προκοννήσια, Αλώνη, Αφισιά, Κούταλη και Μαρμαρά

ΑΠ' ΤΟ βουνό του Αη Γιώργη του Κουδουνά η γαλάζια αίσθηση της απεραντωσύνης παραμένει πάντα εντυπωσιακή. Πέρα, χαμηλά, κατάντικρα στην Ποσειδίο άκρα του Αργανθώνιου που οροθετεί τον Κυανούν κόλπο, προβάλλει το νησί της Καλολήμνου ενώ, δεξιότερα, σαν βραδιάζει και τύχει να 'ναι ξεθύμασμα νότιου καιρού μποράνικου, μέσα στο πορφύρο φως της δύσης αναδύονται οι μυστηριακές κορφές της κυζικηνής χερσονήσου. Δίπλα τους, ενίοτε, διαγράφεται ανεπαισθήτως και το περίγραμμα της Μαρμαροννήσου, της μεγαλύτερης των Προκοννήσων. Μένει τόσο όσο οι σκιές να προχωρήσουν και ύστερα γέρνει και σβήνει στα νερά της Προποντίδας θάλασσας.

Μαρμαρινή πολυνησία

Δεν ήταν ασφαλώς τυχαία η επιλογή των Μιλησίων τότε που, κάπου μεταξύ 700 και 685 π.Χ., ήρθαν στο «πάνορμο» αραξοβόλι της Αρκτοννήσου, να κτίσουν την αποικία της Κυζίκου. Είχαν ακουστά βέβαια για τα πλούσια κοιτάσματα χρυσαφιού της παρακείμενης μικρασιατικής ενδοχώρας και έβλεπαν το ρεύμα της Προποντίδας να σπρώχνει κοπαδιαστό στα νερά τους το ασημί της θάλασσας. Και ακόμα γνώριζαν πως εκεί, παραδίπλα τους, το νησί που τ' ονόμασαν Προκοννησο –εκ του Προκός, είδος ελαφιού που αφθονούσε στις δασωμένες πλαγιές– διέθετε ανεξάντλητες φλέβες λευκού μαρμάρου, αγαθό πολύτιμο στην άκρα εδώ του κόσμου, λόγω της μοναδικότητάς του. Εκτίσαν, λοιπόν, και στο Προκοννήσι αποικία και άρχισαν να εκμεταλλεύονται τα λατομεία των ακτών που αγνάντευαν τη θρακική χώρα.

Σύντομα, με την ίδρυση της αλυσίδας αποικιών στον προθάλαμο εδώ του Εύξεινου Πόντου, θα άνοιγε μια αγορά μεγάλη και «...η ύπαρξη του λευκού αυτού πλούτου, υπήρξε παράγοντας τόσο σημαντικός ώστε, με το πέρασμα του χρόνου, ολόκληρη η προ του Πόντου θάλασσα να βαφτιστεί για άλλη μια φορά». Ετσι οι περισσότεροι Έλληνες θα ονόμαζαν στο εξής την Προποντίδα «θάλασσα του Μαρμαρά», επωνυμία που επικράτησε ως τις μέρες μας.

Το δεύτερο αυτό νησιώτικο σύμπλεγμα της Προποντίδας βρίσκεται εβδομήντα περίπου ναυτικά μίλια νοτιοδυτικά της Κωνσταντινούπολης τρεις μόλις ώρες απόσταση με τα σημερινά ταχύπλοα της τακτικής συγκοινωνίας.

Κατά τα τέλη όμως του περασμένου αιώνα παραπονείται ο Μανουήλ Γεδεών ότι «η προσέγγις εις Ραιδεστόν, Γάνον, Χώραν, Μυριόφυτον,

Η Ελληνική Σχολή του Πραστειού, στο ομώνυμο χωριό της Μαρμαροννήσου.

Περίστασιον και Καράμπογα, την αρχαία Πρίαπον, παρέκτεινε τον πλουν εις τριάκοντα έξ ώρας ενίοτε», καθώς το ατμόπλοιο, «καμπτόμενον υπό βάρους ετών πολλών, απεκοιμάτο οκτώ και δέκα ώρας εις την αποβάθραν της Αρτάκης». Απέναντι σ' αυτήν εκτεινόταν η Αλώνη, η Αυλωνίδα των Βυζαντιών και το Πασαλιμάνι των Οθωμανών Τούρκων, ένα από τα τέσσερα μεγαλύτερα νησιά της Μαρμαρινής αυτής πολυνησίας.

Αλώνη, Αφισιά, Κούταλη

Και η Αλώνη, στις οποίας το φρούριο αναφέρεται ο Πλίνιος, μπορούσε να καυχηθεί πως για είκοσι συνεχείς αιώνες, είχε διατηρήσει την πανάρχαια ονομασία της. Νησί ευλίμενο, σχεδόν επίπεδο, έφθασε σε χρόνους ευδαίμονες να αριθμεί στα πέντε χωριά του περισσότερους από 12.000 κατοίκους, όλους Έλληνες, πλην τους ελάχιστους κυβερνητικούς υπαλλήλους. Τα ίδια θα λέγαμε και για την γειτονική της Αφισιά ή Οφιούσα, που όφειλε την ονομασία της, ως έλεγαν, στα πολλά φίδια που υπήρχαν παλιά σε αυτήν.

Σε ένα εκατομμύριο οκάδες υπολόγιζαν την ετήσια εξαγωγή του κρασιού της, αν και το μεγαλύτερο

μέρος των αμπελώνων της ανήκαν στο Βατοπεδινό εδώ μετόχι του Αγίου Γεωργίου. Ερημη κατά τον μεσαίωνα απετέλεσε χώρο προσφιλέστατο στους αναχωρητές και παράλληλα τόπο εξορίας επώνυμων μοναχών και ηγουμένων, που η μνήμη τους παρέμενε ως χθες άρρηκτα συνδε-

δεμένη με τα τοπωνύμιά της.

Από αυτήν η θέα της μικρής Κούταλης, φαινόταν «άκρως θελκτική με τας λευκοβαφείς αυτής οικίας και το χαρίεν βουνόν μετά του μικροτάτου μονυδρίου τιμωμένου επ' ονόματι του Προφήτου Ηλιού». Δέσποζε

Συνέχεια στην 16η σελίδα

Το εξαφανισμένο σήμερα βυζαντινό ερείπιο, γνωστό ως «παλάτιον του Ιουστινιανού» που έδωσε και την προσωνυμία στο χωριό Παλάτια. Γκραβούρα του 1862 από τον τόμο *Asie Mineure* του Charles Texier.

στην παραλία η εκκλησία της Θεοτόκου. Οι δυόμισι περίπου χιλιάδες Έλληνες που την κατοικούσαν, σφουγγαράδες και ψαράδες, αλλά κυρίως ναυτικοί και καπεταναίοι, διακρίνονταν για τη λεβεντιά και τη σωματική τους ρώμη, αλλά και την ευμάρεια που χαρακτήριζε τα μεγάλα τζάκια τους. Ακουστά το είχαν και άχτι τους οι κυράτσες της Πόλης, οι Φαναριώτισσες, που στο νησάκι αυτό «μια βούκα πράμα», οι τελευταίες creations της παριζιάνικης φραγκομόδας, έφθαναν το πολύ με καθυστέρηση τεσσάρων εβδομάδων! Τόσο πυκνή επικοινωνία είχε με τη Δύση ο εμπορικός στόλος των δαιμόνων Κουταλιανών, με πρώτους και καλύτερους τους περιλάλητους οίκους των Βλαστών και των Ζαχάρωφ, αλλά και των Φωτιάδηδων και των άλλων θρυλικών για τα πλούτη τους μεγαλώνυμων καπεταναίων.

Μαρμαρονήσου περιήγηση

Το μεγαλύτερο από τα Προκονήσια, ο Μαρμαράς, νησί ορεινό και δασωμένο άλλοτε, είχε περιφέρεια 60 ναυτικών μιλίων και υψηλότερη κορυφή του την Ψηλή Ράχη, που έφθανε τα 720 μέτρα. Πρωτεύουσα χώρα του, ήταν ο ομώνυμος Μαρμαράς, με λιμάνι τον Πεταλά, θέση στρατηγική, ενισχυμένη με πύργο, ικανή να ελέγχει παλιά την είσοδο του κυζικηνού κόλπου με τη γύρω σ' αυτόν πολυνησία, αλλά και να επισκοπεί την ευρύτερη θαλάσσια έκταση, από Καλλιπόλη και Γανοχώρια μέχρι το Πάριον και την Πρίαπο.

Σε παράτιες ειδυλλιακές περιοχές βρίσκονταν κουρνιασμένα τα χωριά Κλαζάκι, Αφθόνη, Γαλιμή, ενώ οι περικαλλείς εκκλησίες του Πραστειού, γειτονικού της πρωτεύουσας, χωριού «διελάουν τον προς τα θεία Ζήλον των Πραστιτών», οι οποίες εμπορεύονταν όλα σχεδόν τα προϊόντα του νησιού, και αυτά ακόμη τα περιώνυμα κρασιά της Αφισιάς και του Πασαλιμανιού. Παράλληλα «εξήγον και τα εξαιρετα κολιαρούδια με τους περίφημους εκείνους κολιούς, τους οποίους ταριχεύοντες με δεξιότητα οψοποιού βασιλικής αυλής, έθεταν εις τη διάθεσιν των γαστριμάργων κατά τον τελευταίον μήνα του θέρους...».

Ολες σχεδόν οι εκκλησίες της Μαρμαρονήσου, εγκαταλελειμμένες μετά την έξοδο, ρήμαξαν στον μεγάλο σεισμό του 1935. Των περισσότερων σήμερα έχουν εξαφανιστεί και τα χαλάσματα. Τότε κατέπεσε και το «παλάτι του Ιουστιανού» οικόδομη μνημειακή που έδωσε την ονομασία του στο πέμπτο χωριό, «πόλιν», κατά τον Στράβωνα «έχουσα και μέταλλον μέγα, λευκού λίθου, σφόδρα επαινούμενον». Εδώ, στα Παλάτια, ο ταξιδιώτης που θα περιηγηθεί τα αρχαία εγκαταλελειμμένα νταμάρια –κι ένα προχειροφτιαγμένο υπαίθριο δήθεν μουσείο– θα συναντήσει και τον Άγιο Νικόλαο, τη μικρή εκκλησία της Γέννας, που με τοιχοδομημένα τα παράθυρα και την είσοδο, αποτελεί ίσως το μόνο όρθιο χριστιανικό κτίσμα της άλλοτε ευδαίμονος μητροπόλεως Προικονήσου.

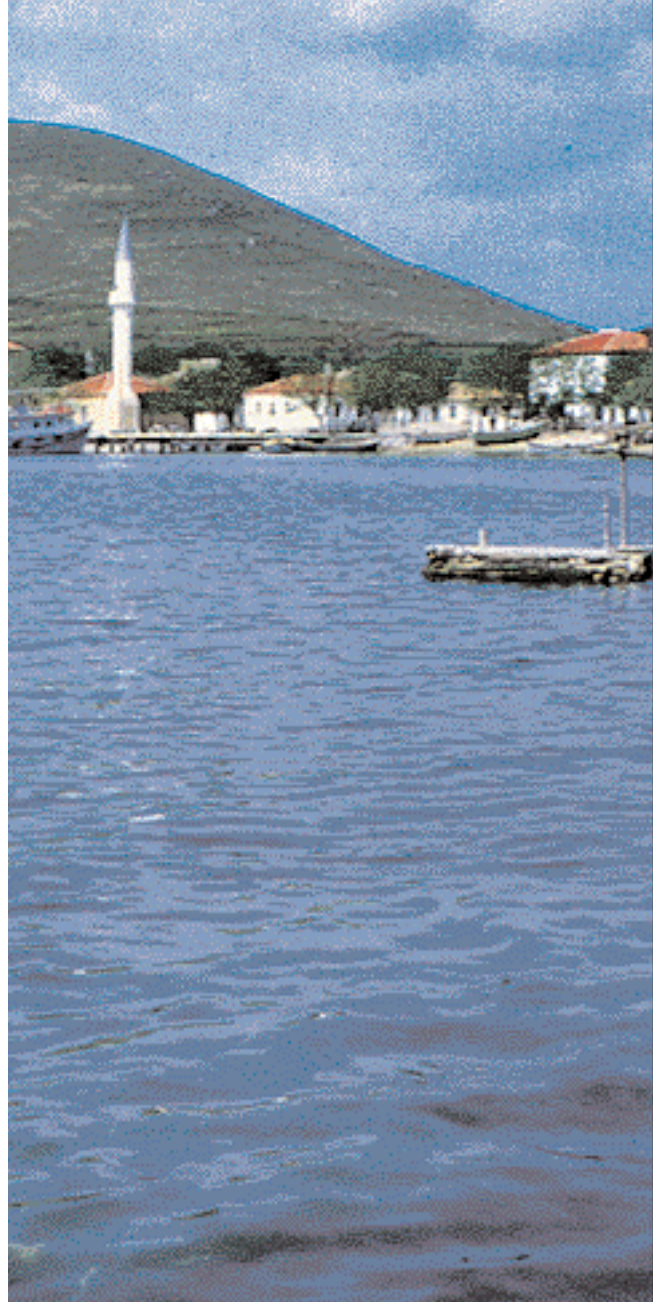
Γενική άποψη της Κούταλης, με το βουνό του Προφήτου Ηλιού και τα ερείπια του ναού της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, κατά το 1970.

Τοπική ενδυμασία της Μαρμαρονήσου σε επιχρωματισμένη χαλκογραφία των αρχών του 19ου αιώνα.

Από τα ελάχιστα αρχοντικά που περισώθηκαν στην Κούταλη, το 1827. (Φωτ. 1970).

το κονάκι του καπετάν Ιωάννη Παντελή, κτισμένο κατά τον Ιού-

Αγιος Χαράλαμπος, εικόνα του 1738 από την Κούταλη «δέσεις του δούλου Θεού Λαμπρινού Ρέσι», ιστορημένη διά χειρός Μιχαήλ Εφεσίου. Προσφυγικό κειμήλιο (Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών).